

Vijand of mogelijke vriend

De sociaal contract theorie

Twin Towers

Introductie

- Grote ontnuchtering: Einde van het Einde van de geschiedenis (Fukuyama alles zou democratisch worden) Nu: Rusland, China, zelfs dreiging einde van de liberale wereldorde (Snyder)
- De geschiedenis kwam terug: ook in de vorm van vijanden

Vriend en vijand

- **Definitie van vijand:**

- Vijand is een term die gebruikt wordt om een persoon of groep van personen aan te geven die de eigen denkbeelden meestal met behulp van geweld tegenstreven. De term wordt vaak gebruikt in de context van oorlog, maar soms ook in sport of spel, al is de geweldsfactor hier in het algemeen niet of veel minder van toepassing.
- Mythische uitvergroting van vijand in religie, maar ook bij conflicten: ontmenselijking

- **Definitie van vriend:**

- Vriendschap is een nauwe (over het algemeen niet-seksuele) relatie of verhouding tussen twee of meerdere mensen waarbij het geslacht geen rol speelt. Het belangrijkste waarop een goede vriendschap gebouwd is, is vertrouwen en onvoorwaardelijkheid.

Vraag

- Wat is natuurlijk in de relatie tussen mensen: vriendschap (harmonie, vrede) of vijandschap (geweld, oorlog)?
- Wat is de oorspronkelijke situatie of natuurtoestand?
- De natuurtoestand is een filosofische voorstelling van een sociale toestand, die voorafgaat aan een georganiseerde staatsvorm.

Opzet van de avond

- Twee onderdelen
- Natuurtoestand:
 1. cultureel-antropologisch en historisch
 2. Filosofie: sociaal contracttheorieën:
Hobbes, Locke en Rousseau en ideeën
van Carl Schmitt

Edele wilde

- Thema van Edele Wilde – populair (afzetten tegen onze cultuur, tegen verdorven westerse mens)
- Invloed in Culturele Antropologie o.a. Margaret Mead - *Coming of Age in Samoa* (1928).
- Ze schildert daarin een ideaal beeld van de samenleving op Samoa. Ontspannen cultuur, vrije seks en geweldloze samenleving.

Of gewelddadige primitieveling

- In 1983 kwam Derek Freeman met kritiek – de Samoanen hadden Mead voor de gek gehouden.
- Gevolg was een rel.
- James Golding - *Lord of Flies* – dystopie – val van de mens
- Golding wil laten zien, hoe de essentie van de menselijke natuur naar boven komt wanneer de grenzen en wetten van de beschaving wegvallen.

Ian Morris

- Schrijver van wereldgeschiedenis.
- Midden en Nieuwe Steentijd: overgang naar de landbouw.
- *Verwoesting & Vooruitgang. Hoe oorlog de menselijke beschaving heeft gevormd*
- Lawrence H. Keeley - *War Before Civilization: the Myth of the Peaceful Savage* (1996)
- Morris: De kans om door geweld om het leven te komen (in steentijd) schat hij op 10 tot 20% De geschiedenis daarna betekent een geleidelijke afname van geweld, maar juist door oorlog.

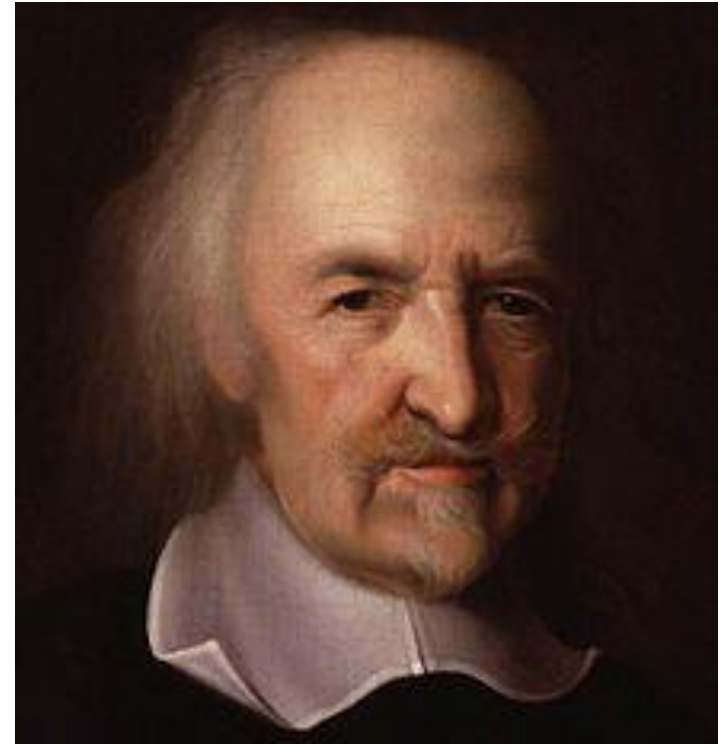
Sociaal Contract Theorie

- Term gaat terug op Rousseau, maar heeft oude wortels.
- De legitimiteit van het gezag van de staat over het individu voortkomt uit een **contract** dat tussen beiden is afgesloten
- Tegen kritiek dat er nooit zo'n contract is geweest: vloeit voort uit de natuur van de mens en samenleving.
- Opvatting van vriend of vijand leidt tot een andere opvatting van sociaal contact.

Thomas Hobbes

1588-1679

- Tijdperk van godsdienst-Oorlogen en Engelse Burgeroorlog
- *Leviathan*
- Vertegenwoordiger van het rationalisme (mechanisme):
- Natuur, mens en samenleving zijn machines: betere machine in elkaar zetten.

Non est potestas Super Terram quae Comparetur ei. Iob. 41. 24.

	<p>LEVIATHAN Or THE MATTER, FORME and POWER of A COMMON- WEALTH ECCLESIASTICALL and CIVIL. By THOMAS HOBBS of MALMESBURY.</p> <p>London Printed for Andrew Crooke 1651.</p>	
		
		
		
		

Hobbes 2

- In natuurlijke bewegingen is rust uitzondering (traagheidswet – Galilei: oneindige beweging houdt niet op als er geen tegenkracht op werkt, een voorwerp zal zijn beweging altijd voortzetten).
- Bij de mens geldt voor begeren hetzelfde: gaat oneindig door – gevolg is schaarste en oorlog van allen tegen allen: daarin is de mens voor de (mede)mens een wolf. Situatie van angst en onzekerheid.

Hobbes 3

- De mens is van nature egoïst, asociaal en bang zijn eigen leven te verliezen.
- Reden waarom mensen boven oertoestand uit moeten. Twee redenen – de eerste is de basisdrift bij ieder mens, namelijk zelfbehoud, angst om dood te gaan. De tweede is de rede, je verstand gebruiken.
- Hartstocht (wraak) leidt tot geweld; de rede tot vrede.
- Redelijk is alle macht aan één persoon geven en elke vrijheid opgeven (behalve dan om je eigen leven te behouden en te verdedigen).
- Je krijgt vrijheden en rechten terug.

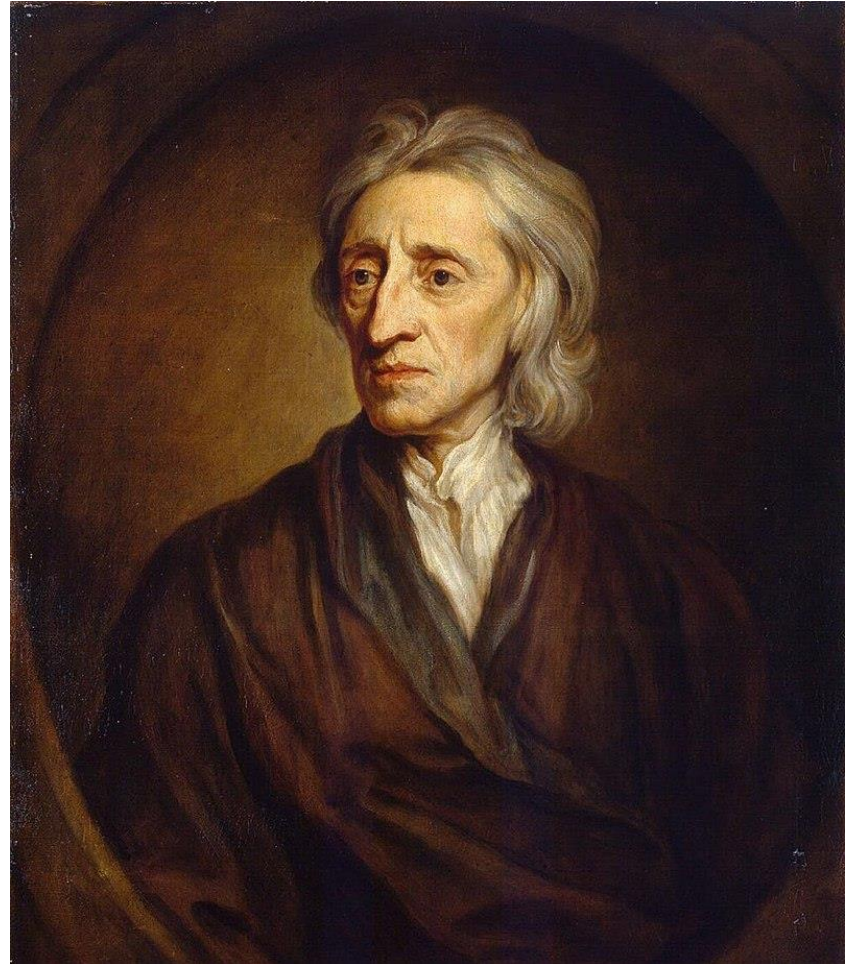
Hobbes 4

- Opstand tegen de vorst is het grote kwaad (patricide) – daarmee stort je samenleving in de oertoestand
- Vader van het liberalisme

John Locke

1632 – 1704

- 1688/1689 – *Glorious Revolution*
- *Second Treatise of Government (1689)*
- Nadruk op individuele vrijheid

Locke 2

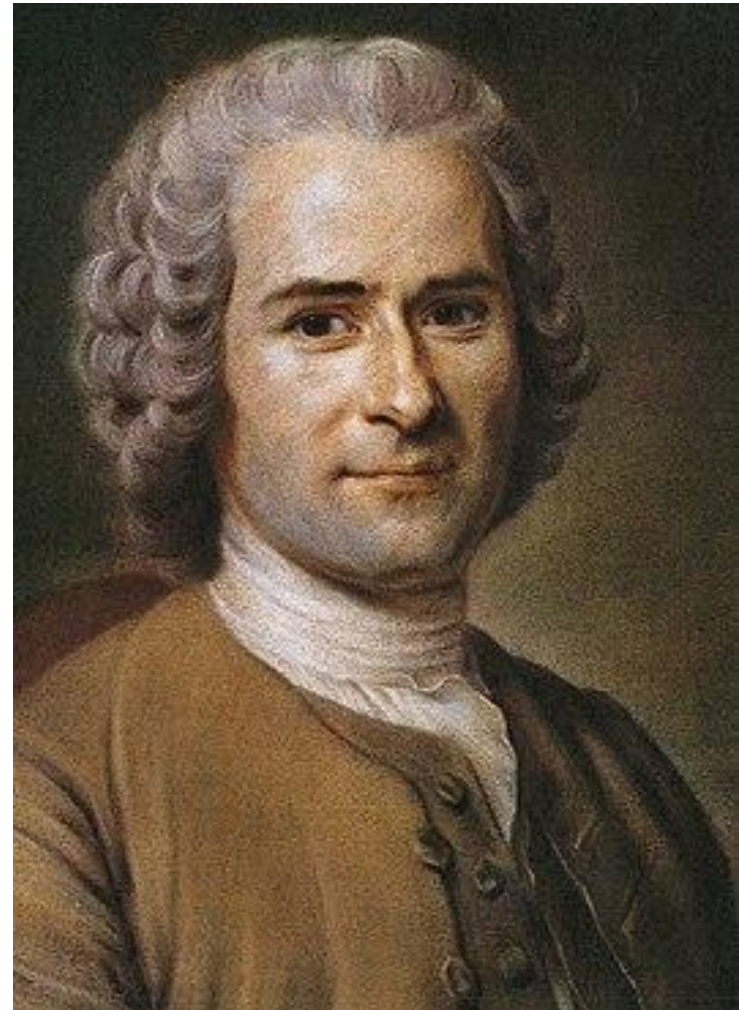
- Wat Locke nastreeft is een sociaal contract theorie die het recht van de overheid verklaart, maar de macht van diezelfde overheid niet absoluut maakt.
- Locke ziet in het sociaal contract twee stappen; één waarin mensen een samenleving stichten en dus wetten vaststellen en één waarin ze de soevereiniteit aan een vorst overdragen (voor die vorst gelden dus wetten die bij de eerste stap of contract zijn besloten).
- Ook natuurtoestand is niet zo negatief: Mensen zijn van nature niet slecht of gewelddadig. Er zijn al rechten en ethiek. Ieder is zijn eigen rechter.

Locke 3

- Net als bij Hobbes is bij Locke het recht op zelfbehoud onopgeefbaar (behoort tot het natuurrecht). Het verschil is dat Locke ook de eigendom rekent tot het natuurrecht (ligt in het verlengde van het recht op zelfbehoud).
- Eigendom: is alles wat je door arbeid verandert, bewerkt of omwerkt. Geldt ook voor de grond.
- Pas wanneer er geld komt, wordt een sociaal contract noodzakelijk.
- Overheid mag zich zo weinig mogelijk met de economie bemoeien noch met het geweten
- Wanneer de vorst zich niet aan het contract houdt, mag hij worden afgezet.

Jean Jacques Rousseau (1712-1778).

- Onmogelijk mens
- Invloed op het ontstaan en het verloop van de Franse Revolutie.

Rousseau 2

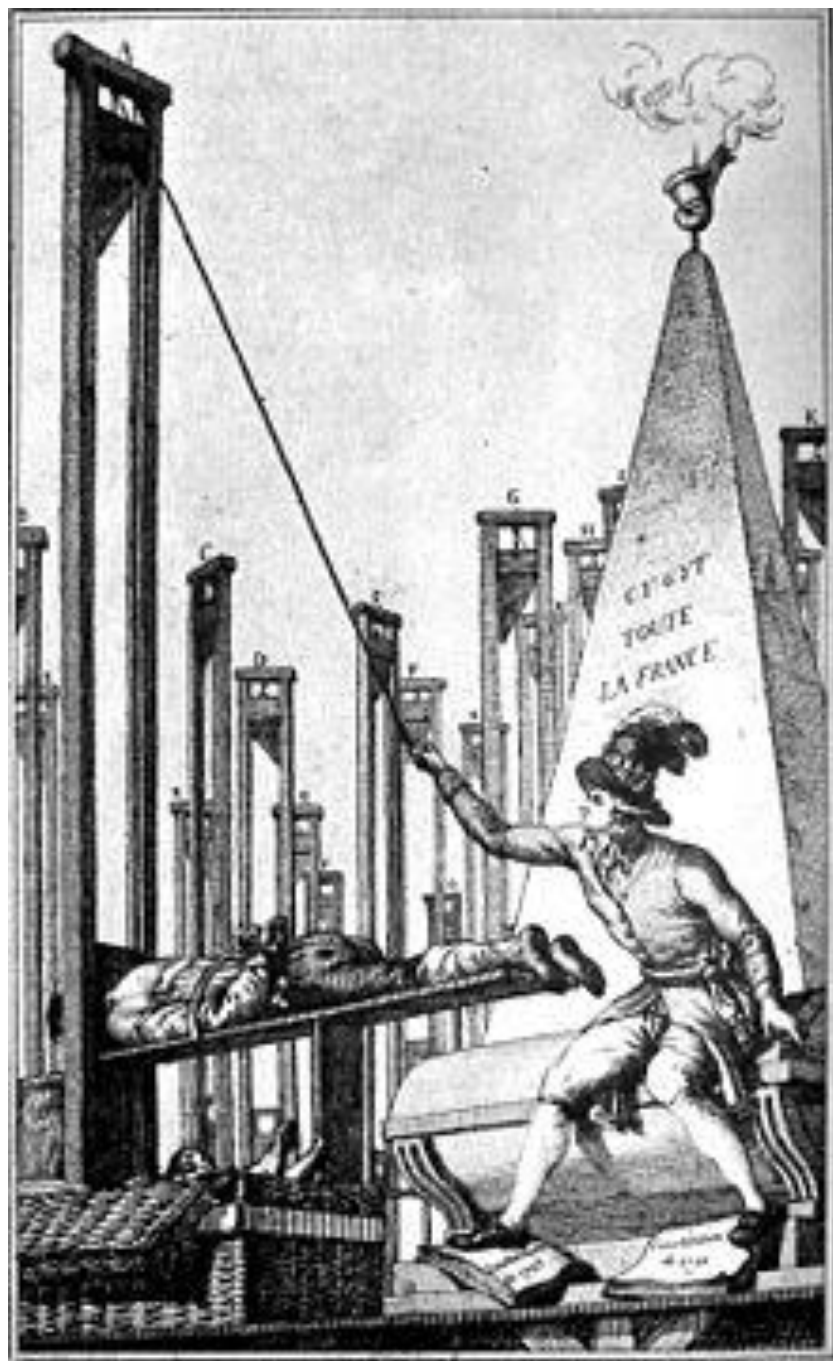
- Natuurtoestand paradijselijk: edele wilde.
- Uit sociaal verdrag is samenleving, cultuur ontstaan. Verschil met Hobbes/Locke: de eerste staatsvorm gaat terug op een leugenachtige kunstgreep van de machtigen om hun bezit en eigendom te beschermen.
- Eigendom is grote leugen. Aarde is van iedereen

Rousseau 3

- Bij Rousseau kenmerkt de mens zich door de drang tot zelfbehoud, maar ook door *pitié* (respect voor en medeleven met andere mensen).
- Niet in de natuur waarin de mens goed is, maar in de cultuur is de mens de mens een wolf.
- Wat nodig is een nieuw sociaal contract – gebaseerd op vrijheid, gelijkheid en broederschap.
- Echte vrijheid staat gelijk met autonomie (je zelf de wet stellen, meester zijn over jezelf, kunnen doen wat je wilt, onafhankelijk zijn van de wil van een ander).

Rousseau 4

- Samenleven betekent daarom je onderwerpen aan een hogere wil: de algemene wil.
- Probleem is de verhouding van de algemene en individuele wil: “on le forcera d’être libre”.
- Wie representeert de Algemene wil. Gevolg Robespierre zag zichzelf als de belichaming van de Algemene wil: grote terreur.

Carl Schmitt

1888 – 1985

Omstreden: Hitlers 'kroonjurist'
Der Begriff des Politischen
Vriend en vijand als fundamen-
tele oppositie (eigenheid van de
politiek). Geen morele benadering
van politiek.

Groeiende belangstelling,
ook van links (Mouffe)

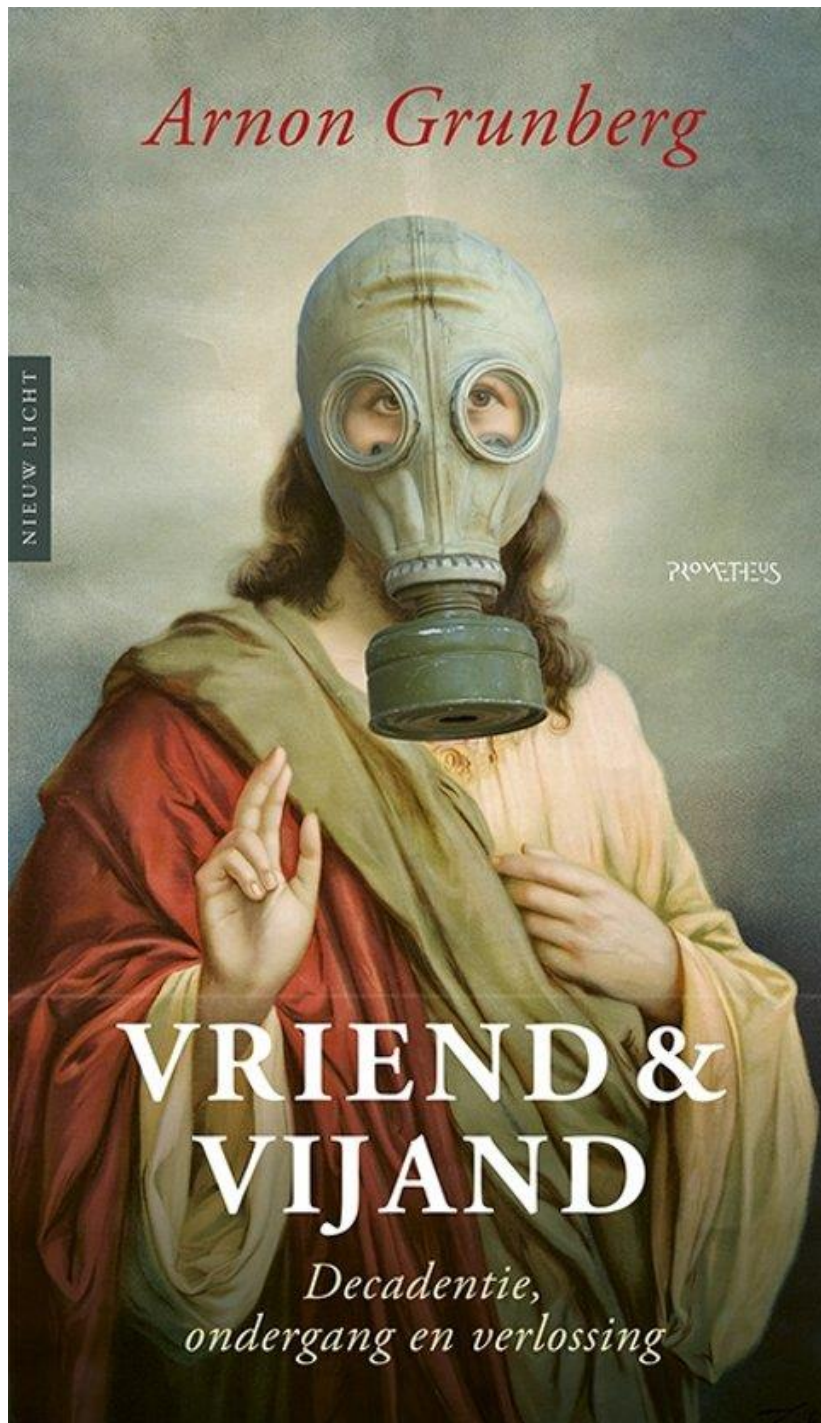
Arnon Grunberg

NIEUW LICHT

PROMETHEUS

VRIEND & VIJAND

*Decadentie,
ondergang en verlossing*

Schmitt 2

- Geen gemeenschap zonder vijand
- Politieke Theologie
Uitgestelde apocalypse; Katechon
sterke staat noodzakelijk
- *Ausnahmezustand* (1932-1933) – dictator
- *Führerprinzip* – Echte democratie is de wil van het volk, gerepresenteerd door de Führer

Schmitt 3

- Grijpt terug op Hobbes.
- Verschillen:
- Afwijzing van liberalisme
- Geen nadruk op rede, maar op beslissing (daarin het identificeren van vijand en vriend); uitzonderingstoestand
- Bescherming – Gehoorzaamheid.
- Gevaar van terugzinken in de natuurtoestand; (Burgeroorlog); natuurtoestand bij Schmitt niet echt verdwenen

Agonisme

- Het politieke, meer in het bijzonder de democratie, is het domein van conflict, strijd, onenigheid en onbepaaldheid. de politieke strijd keert dagelijks terug en er is geen politieke kwestie die in principe niet betwist kan en mag worden.

Afsluiting

- Groeiende vijandschap – multipolaire wereld
- Twee vormen van vijandschap – één die ik mezelf (wij onszelf) kan verwijten en één die een fundamenteel nee (afwijzing) bevat.
- Twee opvattingen van liberale rechtsstaat: streven naar consensus (polderen) of strijd, democratie als ‘oorlog’ zonder geweld.
- Probleem ideologieën zijn doodgebloed.
- Spanning tussen algemene wil (volk) en autonomie van het individu.